

УДК: 338.43.477.

Грибак О.Я., к.е.н., доцент[©], **Бодак Г.І.**, аспірант*
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З.Гжицького*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано кризове становище аграрних підприємств, основні напрями розвитку та необхідність їх відродження.

Ключові слова: *сільське господарство, розвиток підприємств, сільськогосподарські підприємства, агропромислове виробництво.*

Вступ. Аграрний сектор є одним із важливих в економіці України. Від успішної роботи його підприємств значною мірою залежить економічна й політична стабільність держави та матеріальний добробут громадян. Рівень розвитку підприємств аграрного сектору відіграє значну роль у становленні економіки країни, з ним тісно взаємозалежні процеси економічної й соціальної стабільності.

Постановка проблеми. Нинішня світова фінансово-економічна криза, що позначається негативними тенденціями соціально-економічного розвитку загострила проблеми аграрних підприємств України. Подолання негативної соціально-економічної ситуації на селі потребує здійснення наукових досліджень щодо пошуку оптимального розвитку аграрних підприємств із метою забезпечення ефективного використання їх персоналу, що сприятиме підвищенню продуктивності праці, оптимізації зайнятості працівників, нарощуванню обсягів сільськогосподарського виробництва тощо.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню конкретних напрямів розвитку аграрних підприємств присвячені роботи економістів: В.Андрійчука, В.Бойка, П. Гайдуцького, В.Дем'яненка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, П.С.Березівського, П. Саблука, В. Ситника, М. Федорова, О. Шпичака та інших.

Виклад основного матеріалу. В аграрному секторі економіки за роки незалежності було здійснено багато заходів для подолання кризи, але це не принесло необхідних позитивних результатів. В умовах ринкових відносин сільськогосподарським підприємствам дуже важко адаптуватися до нових форм господарювання. Аграрне виробництво нині переживає не найкращі часи. Невизначеність сільських працівників, відсутність їх економічного інтересу і повсюдна безвідповідальність керівників і спеціалістів. Це призвело до того, що в останні роки в аграрному секторі спостерігається стала тенденція до погіршення економічних результатів господарювання як у суспільному, так і у приватному секторах, які призначені забезпечити вирішення головного і першочергового завдання – сталого забезпечення населення необхідними

* Науковий керівник – д.е.н., професор Шульський М.Г.

© Грибак О.Я., Бодак Г.І., 2012

продуктами харчування. Окрім цього, непродумана приватизація і поспішне реформування сільськогосподарського виробництва також зумовили додаткові проблеми. Саме ці обставини, на наш погляд, стали причиною затягування реформ, зумовили їх низьку результативність та кризові явища у сільському господарстві. Найважливішою з проблем є організація і удосконалення управління виробництвом високоякісної сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки, яка б користувалася найбільшим попитом у населення, а також забезпечення прибутковості аграрних підприємств [2].

Сільськогосподарські підприємства за останні роки зазнали багато випробувань і не всі з ними справились. Ті підприємства, які зуміли перенести усі труднощі становлення держави, сьогодні нарощують обсяги виробництва, збільшують площі посіву сільськогосподарських культур.

Таблиця 1

**Площі посіву сільськогосподарських культур в Україні
в 1995-2010рр., тис.га***

Показник	Сільськогосподарські підприємства					Особисті господарства населення				
	РОКИ									
	1995	2000	2005	2010	2010р. у % до 1995р.	1995	2000	2005	2010	2010р. у % до 1995р.
Зернові та зернобобові	13178,2	11975,2	11507,6	11280,3	85,59	973,9	1671,3	3497,2	3809,7	391,1
Технічні культури	3653,4	3840,4	4279,9	6247,5	171,00	94,8	346,4	980,2	1048,3	1105,8
Картопля овоче-баштанні	445,2	246,3	92,6	98,1	22,03	1720,1	2030,6	1948,3	1868,5	108,4
Кормові культури	10282,8	6301,0	2535,4	1369,9	13,32	614,8	762,1	1202,4	1229,2	199,93
Загальна посівна площа	27559,6	22362,9	18415,5	18995,8	68,92	3403,6	4810,4	7628,1	7955,7	233,74

* Джерело: [Електронний ресурс].-Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Аналізуючи дані таблиці 1, ми бачимо, що площі посіву сільськогосподарських культур на підприємствах у 2010 році у порівнянні з 1995 роком зменшились, але у порівнянні з 2005 роком зросли. Це говорить про те, що на аграрних підприємствах починають нарощувати виробництво продукції. В особистих господарствах населення площі посіву сільськогосподарських культур зменшились.

Тваринництво є другою найбільшою галуззю сільського господарства. Його основне завдання – задоволення потреб населення у м'ясо-молочних продуктах та іншій сировині, яка йде на потреби легкої промисловості. Основною проблемою галузі є щорічне зменшення обсягів виробництва і скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин.

Таблиця 2

Середньорічне поголів'я худоби та птиці в усіх категоріях господарств в Україні в 1995-2010р.р., тис. голів*

Показник	Сільськогосподарські підприємства					Особисті господарства населення				
	РОКИ									
	1995	2000	2005	2010	2010р. у % до 1995р.	1995	2000	2005	2010	2010 р. у % до 1995 р.
ВРХ	13701,4	5037,3	2491,8	1526,4	11,1	3855,9	4386,4	4022,3	2968,0	76,9
У т.ч.: Корови	4595,1	1851,0	866,2	589,1	12,8	2936,2	3107,3	2768,9	2042,1	69,5
Вівці та кози	2423,3	413,3	270,9	298,4	12,3	1675,3	1461,7	1358,6	1433,3	85,5
коні	517,2	249,8	98,1	41,6	8,0	238,7	451,4	456,7	372,6	156
свині	7152,5	2414,4	2602,4	3625,2	50,8	5991,9	5237,9	4450,4	4335,2	72,3
Кролі	58,9	29,2	36,6	75,6	128,3	6308,3	5527,9	5399,5	5279,1	83,6
Птиця	54074,2	25352,9	66625,3	110561,3	204,4	95674,2	98369,1	95368,2	93278,5	97,4

*Джерело: [Електронний ресурс].-Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Дані таблиці 2 говорять нам про те, що тваринництво є у дуже скрутному становищі. За останні п'ятнадцять років на аграрних підприємствах поголів'я корів, коней, овець та кіз зменшилось майже на 90%, поголів'я свиней- на 50%, спад і далі продовжується. До 2005 року ситуацію стабілізували господарства населення, де спостерігався ріст поголів'я сільськогосподарських тварин, але в останні п'ять років і там спостерігається різке зменшення поголів'я.

Однією з причин низької ефективності підприємств аграрного сектору є високий фізичний та моральний знос основних засобів. Відсутність вільних коштів не дає змоги більшості підприємств проводити повноцінну технічну й технологічну модернізацію основних фондів.

У сільському господарстві використовуються в основному застарілі технології. Це призводить до збільшення виробничих витрат і зниження продуктивності.

Таблиця 3

**Валова продукція сільського господарства в Україні
в 1995-2010 рр. млн.грн***

(у порівнянних цінах 2005 року; млн.грн.)

Показник	Сільськогосподарські підприємства					Особисті господарства населення				
	РОКИ									
	1995	2000	2005	2010	2010р. у % до 1995р.	1995	2000	2005	2010	2010 р. у % до 1995 р.
Валова продукція - всього	48625,5	26478,0	33802,4	45149,2	92,8	46169,3	51411,4	58783,2	55387,0	119,9
У т.ч. продукція рослинництва	27267,7	17820,4	21731,5	26443,9	96,9	22103,0	25752,6	32244,1	32233,7	145,8
Продукція тваринництва	21357,8	8657,6	12070,9	18705,3	87,5	24066,3	25658,8	26539,1	23153,3	96,2

*Джерело: [Електронний ресурс].-Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Останніми роками відбулася суттєва зміна питомої ваги окремих категорій підприємств у виробництві валової продукції сільського господарства. Обсяг валової продукції сільськогосподарських підприємств за 2010 р. досяг 45149,2 млн грн, що перевищує середній рівень попередніх п'ять років на 33,56% і позитивно впливає на ефективність галузі. Якщо у 1995 р. сільськогосподарські підприємства виробляли більше валової продукції, ніж господарства населення, то починаючи з 2000р. акценти змінилися на користь господарств населення, які сьогодні виробляють 55,09% валової продукції галузі. При цьому ефективність використання земельних і трудових ресурсів на сільськогосподарських підприємствах поступово зростає. Збільшення обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції було досягнуто за

рахунок зростання обсягів виробництва продукції рослинництва. Сучасний стан тваринництва навпаки створює загрозу для продовольчої безпеки.

Безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах для зупинення спаду виробництва терміново потрібно: здійснити фінансове оздоровлення; прискорити розробку та впровадження нових механізмів господарювання, які б забезпечували адаптацію підприємств до ринкових умов; розробити заходи щодо відновлення технічної оснащеності сільськогосподарських підприємств; відновити систему страхування в сільському господарстві; забезпечити мобілізацію державних кредитних ресурсів та створити умови для залучення приватних інвестицій у виробництво сільськогосподарської техніки [3].

Найбільшу увагу слід приділити фінансовому оздоровленню. За умов ринкової економіки фінансове оздоровлення підприємств є важливим інструментом регулювання структурних змін і входить у систему найвідоміших механізмів фінансової стабілізації підприємств.

Фінансове оздоровлення підприємства - це комплекс послідовних взаємозв'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного та соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості й конкурентоспроможності [4].

У галузі рослинництва необхідно вдосконалити структуру землекористування; забезпечити бездефіцитний баланс поживних речовин у ґрунті; підвищити ефективність використання зрошувальних і осушених земель; застосувати органічне землеробство; збільшити площі природних і кормових угідь за рахунок виведення із складу ріллі низькопродуктивних земель для їх подальшого залуження.

Також можна відзначити, що сільськогосподарське виробництво здійснюється в різних ґрунтово-кліматичних умовах, а це позначається на результатах господарської діяльності підприємств. Підприємства, що працюють у відносно гірших природних умовах, менш конкурентоспроможні, мають вищу вірогідність банкрутства. Тому виникає потреба в державній підтримці таких сільськогосподарських підприємств за допомогою позацінових економічних важелів.

В сільськогосподарських підприємствах для зупинення спаду виробництва продукції тваринництва терміново потрібно: впровадити сучасні технології виробництва тваринницької продукції; забезпечити проведення профілактики особливо небезпечних хвороб свійських тварин; сприяти поліпшенню існуючих та виведенню нових вітчизняних порід.

Висновки. Виходячи із викладеного матеріалу, можна сказати, що фінансова криза наклала відбиток на стан агропромислового комплексу. Беручи до уваги тенденції, що склалися останніми роками, особливу увагу варто звернути на державну підтримку господарств населення, які є основою для розвитку всього сільського господарства та фактично основним виробником валової продукції регіону.

Розв'язання проблеми розвитку підприємств аграрного сектору вимагає проведення послідовної політики, яка б включала стимулювання розвитку агроформувань та перерозподіл національного доходу на користь агровиробників.

Література

1. Офіційний сайт Головного управління статистики України [Електронний ресурс].-Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб./ К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Маренич Т.Г. Трансформація та механізми економічного регулювання агро формувань: питання теорії, методології, практики. Монографія. Харків: ТОВ «ЕДЕНА», 2006. – 413с.;
4. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Монографія. – Харків: ІНЖЕК, 2003. – 328с.

Summary

Grymak O.Ya, Bodak H.I.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF LVIV

The article substantiates the crisis situation of agricultural enterprises, the main directions of development and the need for their revival.

Key words: *agriculture, development of enterprises, farms, agricultural production.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.